

Aleksander Kiklewicz

Bez cenzury : słowo wstępne

Acta Neophilologica 8, 7-8

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BEZ CENZURY. SŁOWO WSTĘPNE

Na początku lat 90. XX w. zaznaczył się nowy etap w historii państw Europy Wschodniej i Środkowej. Za jedną z jego najważniejszych cech uznano demokratyzację różnych sfer życia społecznego w krajach, w których wcześniej obowiązywał – w różnym stopniu i w różnych odmianach – model państwa totalitarnego. W krajach byłego obozu socjalistycznego, w tym także w Polsce, ustrój komunistyczny, oparty na ideologii marksizmu, zmienił się na ustrój demokratyczny. Fakt ten wywołał, według Kazimierza Ożoga (*Polszczyzna przełomu XX i XXI wieku. Wybrane zagadnienia*, Rzeszów 2001), kilka procesów społeczno-politycznych, jak np. powstanie nowych instytucji politycznych oraz wolnorynkowego systemu gospodarczego, uwolnienie się krajów byłego obozu socjalistycznego spod wpływów Związku Radzieckiego, wejście większości z nich w uniwersalny obszar kultury konsumpcyjnej czy stworzenie trwałych podstaw społeczeństwa informacyjnego.

Wspomniane procesy społeczno-polityczne uwarunkowały zmiany w zakresie zachowań językowych, a w szczególności **demokratyzację w sferze komunikacji masowej**. Modyfikacje te polegały „na całkowitej kompromitacji i odsunięciu nowomowy komunistycznej”, jak podaje Ożóg (s. 43), choć w rzeczywistości odsunięcie to okazało się względne. W Polsce procesy demokratyzacji języka zaznaczyły się wyraźnie w mass mediach już w latach 80. ubiegłego stulecia.

Nowe zjawiska w komunikacji społecznej stały się przedmiotem międzynarodowej konferencji naukowej *Bez cenzury. Przejawy demokratyzacji w językach słowiańskich końca XX w.*, zorganizowanej w dniach 2–4 czerwca 2005 roku w Łodzi przez Katedrę Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Łódzkiego wraz z Instytutem Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Inicjatorami konferencji byli prof. Małgorzata Korytkowska (Łódź) oraz prof. Aleksander Kiklewicz (Olsztyn). Symboliczne znaczenie konferencji wynikało z faktu, że jej przeprowadzenie przypadło w piętnastą rocznicę zniesienia cenzury w Polsce (11 kwietnia 1990 roku).

Tematyka wygłoszonych na konferencji referatów obejmowała szeroki zakres zagadnień socjolingwistyki, stylistyki, retoryki, kultury języka, pragmalingwistyki, prasoznawstwa, analizy dyskursu i in. Pojęcie demokratyzacji języka ujmowano na różne sposoby. Większość badaczy traktowała demokratyzację jako kolokwializację, a także nasilenie interakcyjnego (dialogowego) charakteru komunikacji publicznej. W innych referatach podkreślano aspekt konsumpcjonizacji języka, tj. frekwencyjne spotęgowanie leksyki (przede wszystkim rzeczowników), bezpośrednio związanej z kulturą konsumpcyjną – sferą handlu, usług, wyrobów, towarów itd. Zwracano też

uwagę na ekspansję elementów obcojęzycznych, zwłaszcza anglicyzmów, w prasie specjalistycznej, np. w obszarze technologii komputerowych, na nasilenie się funkcji fascynacyjnej, czyli uatrakcyjniania („karnawalizacji”) tekstów dziennikarskich w warunkach rosnącej konkurencji na rynku medialnym oraz na wzrost wielojęzyczności wypowiedzi zarówno za sprawą wpływów języka angielskiego, jak i na skutek poszerzania się sfery funkcjonowania w mediach języków mniejszości narodowych, a także gwar środowiskowych. Znana białoruska badaczka Nina Mieczkowska za cechę demokratyzacji danego języka uznała coraz większy stopień dostępności dla nosicieli tegoż języka jego odmiany literackiej, w porównaniu z innymi językami narodowymi lub innymi odmianami tego samego języka narodowego. Termin „demokratyzacja” w tym ujęciu oznacza proces egalitaryzacji języka i pokonanie nadmiernie skomplikowanego systemu reguł językowych, centralizowane w obrębie polityki językowej, czyli optymalizację systemu języka.

Aleksander Kiklewicz